

Тетяна ГОЩІЦЬКА

ВМЕБЛЮВАННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ЖИТЛА КІНЦЯ ХІХ — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

(на польових матеріалах
із пограниччя Бойківщини та Підгір'я)

У статті на основі польових етнографічних матеріалів, зібраних на пограниччі Бойківщини та Підгір'я, описано вмеблювання традиційного селянського житла, проаналізовано асортимент традиційних меблів за їх функціональним призначенням, принципи та логіку зонування простору житлової камери, сіней та комори. Було зроблено відповідні висновки про спільне та відмінне у побутуванні традиційних меблів на Бойківщині та Підгір'ї, ступінь збереження традиційних явищ та темпи проникнення прогресивних явищ.

Ключові слова: традиційна культура, матеріальна культура, житло, традиційні меблі.

© Т. ГОЩІЦЬКА, 2012

Однією зі стійких етнодиференціюючих ознак є внутрішнє планування житла [1, с. 213]. Про стабільність та однотипність традиційного інтер'єру в українців свого часу влучно зауважив Федір Вовк: «До якої б української хати, — починаючи з західних частин Курщини та Вороніжчини і кінчаючи за західними схилами Карпатів, — ми б не заглянули, геть-чисто скрізь знайдемо в ній те саме. Вхід до хати — з сіней; коло самого входу з одного боку — піч у кутку, з другого — в другому кутку або біля печи — полиця чи мисник для посуду, між піччю та так званою причільною, цебто вузькою стіною хати знаходиться піл, себто дерев'яний поміст для снування або рухоме ліжко; на так званому покуті, під образами, приміщують стіл, вздовж стін — лави, а біля столу — ослін, цебто рухома лавка; в кутку між дверима та піччю, кочерги (коцюби), у другому кутку, біля мисника — зрізок з водою (коли він не стоїть у сінях). Варіації цього розпологу річей у хаті дуже нечисленні...» [2, с. 112].

Внутрішнє облаштування традиційного сільського житла формувалося протягом століть, при цьому основною була потреба максимально раціонального використання доволі обмеженого простору житлового приміщення, де працювали, відпочивали, приймали їжу члени всієї родини, певний відбиток також накладали природно-географічні умови, етнічні традиції, тип наявної в житлі системи опалення, майновий стан конкретного господаря тощо. Формування асортименту традиційних меблів відбувалося еволюційним шляхом з огляду на їх раціональну цінність. Найбільш давніми були, безумовно, нерухомі меблі — лави, гряди, жердки тощо (наприклад, лежанки, вирізані безпосередньо у матеріку, були частиною вмеблювання найдавніших жителів, що їх виявляють під час археологічних розкопок), які з часом удосконалювались, ставали більш різноманітними та зручними.

Зрештою, зусиллями багатьох поколінь протягом доволі тривалого часу було сформовано оптимальний зразок облаштування внутрішнього простору житлової камери, який склали: опалювальні пристрої, обладнання, меблі, освітлювальні пристрої, предмети декоративного і ужиткового мистецтва тощо [10, с. 246].

Загалом внутрішній простір житла для всієї території України дослідники умовно поділяють на декілька зон:

- кухонну (піч, мисник, полиці, «ложник»);

- робочу (лави, вільний простір коло печі);
- зону прийняття їжі (стіл, лави, «ослони»);
- відпочинкову (піч, ліжко, «бамбетель», колиска);
- святкову (причілкова стіна, на якій традиційно висіли ікони та простір коло неї — стіл тощо);
- зона використання верхнього простору (полиця, жердка, гряди) [6, с. 82].

У досліджуваному масиві майже до середини XX ст. основною опалювальною спорудою були печі. Одночасно співіснували житла з курною і півкурною системою опалення, але все більшого поширення набували житла, в яких дим виводився через комин понад дах. Наявний тип системи опалення накладав певний відбиток на асортимент меблів, наявних у житлі.

Підлогу («долівку») у більш давніх будівлях вивалили з глини. До рівня верхньої площини нижньої підвалини насипали шар намулястого піску («намули») і шар жовтої глини, далі глину утрамбовували натвердо дерев'яними товчачами («ковбицями»), і в подальшому щотижня (переважно щосуботи) підмазували та вирівнювали рідкою глиною¹. Наприкінці XIX ст. на Підгір'ї спорадично почали настеляти дерев'яну підлогу з дощок. Спочатку її могли дозволити собі тільки найзаможніші селяни, для переважної ж частини вона стала доступною тільки наприкінці першої половини XX ст. На Бойківщині цей процес розпочався в 20—30-х рр. XX ст., а масове витіснення підлогою з дощок глиняної долівки відбулося у 50—60-х рр., хоч нерідко у сінях, наприклад, вона зустрічається і в наш час.

На Бойківщині до кінця 1930-х рр. усе ще побудували курна та півкурна системи опалення, відповідно при курній — стіни всередині або не білили взагалі, а лише мили, а при півкурній — білили тільки нижню їх половину, а верхня так і залишалась задимленою². Ззовні поверхню стін здебільшого нічим не обробляли, оскільки житла зводили з доволі якісної деревини, лише щілини між вінцями зрубу «мишили» і замазували глиною³. Натомість на Підгір'ї

Лави, с. Спас, Рожнятівський р-н

Лави, с. Урич, Сколівський р-н

Коліска, с. Ямельниця, Сколівський р-н

хату всередині традиційно білили вапном [3, с. 58], не забіленими у деяких випадках залишали сволюки [5, с. 225], або ж лише різьблений на сволюку чи «трагарі» хрест. Робили це переважно двічі-тричі на рік (перед Різдом, Великоднем та місцевим храмовим празником). Куплене вапно гасили у якійсь посудині і закопували на певний час у землю, надалі в

¹ Записано 04.08.09 р. в с. Орів Сколівського р-ну Львівської обл. від Романської Антоніни Миколаївни, 1929 р. н.

² Зап. 28.07.09 р., в с. Сторона, Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Лехна Романа Романовича, 1924 р. н.

³ Зап. 10.08.09 р. в с. Спас Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Горан Анни Дмитрівни, 1931 р. н.

Стіл, с. Підгородці, Сколівський р-н

Полиця, с. Ямельниця, Сколівський р-н

Полиця, с. Поляниця, Долинський р-н

Полиця, с. Поляниця, Долинський р-н

Полиця, с. Урич, Сколівський р-н

Бамбетель, с. Сторона, Дрогобицький р-н

ній же і зберігали, використовуючи при потребі. Для побілки використовували як широкі щітки з проса, так і тонші — з пшеничних колосків⁴. Для їх виготовлення брали обмолочену соломку, додатково пом'якшували її, заливаючи окропом («би була м'яконька»)⁵. Ззовні стіни не тільки білили, а й інколи попередньо на їх поверхню набивали короткі клинці, простір між якими забивали глиною і забілювали, у більш пізньому варіанті — навхрест косо набивали тонкі планки («дранку», «драницю», «шкале»), простір між ними заліплювали глиною⁶. Додаткова обробка була зумовлена використанням у будівництві менш якісної деревини.

Меблі були простими за формою, конструкцією та оздобленням. Часто їх виготовляв сам господар. У досліджуваному нами масиві набір традиційних меблів був типовим, їх асортимент значною мірою залежав від заможності конкретного господаря, наявності в житлі системи опалення і мало відрізнявся від загальноукраїнського.

Традиційне вмеблювання житлової камери дослідники умовно поділяють на кілька груп. За функціональним призначенням розрізняють меблі:

1. Для сну або відпочинку (ліжка, «пріче», колиска, лава).
2. Для прийняття їжі (стіл, осліні).
3. Для схову речей та предметів хатнього та господарського користування (скриня, полиця, мисник) [16, с. 329].

Ми притримуємося такої класифікації, оскільки для викладу матеріалу вона доволі зручна, але зазначимо, що предмети традиційного вмеблювання також можна поділяти на стаціонарні або нерухомі, та рухомі; на ті, що використовуються постійно, та на пристосування, поява яких у хаті носила сезонний характер тощо.

Для сну, як загалом в Україні [7, с. 125], використовували піч (найчастіше там спали діти), «запич» чи «пріче», а вже наприкінці 1920-х рр. — дерев'яні ліжка та бамбетлі. «Запич» або «пріче» складався з чотирьох стовпчиків, вкопаних у долівку, на які було

Столець, с. Сторона, Дрогобицький р-н

Сільниця, с. Бубнище, Долинський р-н

настелено ряд дощок. Його розміщували так, щоб одним кінцем він впирався в піч, а іншим — у причількову стіну, і робили достатньо широким, щоб там могло одночасно спати троє-чотири осіб⁷.

Якщо «пріче» чи «запич» робив сам господар, то ліжка вже переважно замовляли у місцевого столяра. Їх традиційно виготовляли з дуба, ясеня, сосни

⁴ Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава, Стрийського р-ну Львівської обл. від Яворів Стефанії Матвіївни, 1926 р. н.

⁵ Зап. 26.08.2004 р. в с. Дуліби Стрийського р-ну Львівської обл. від Свистуна Петра Петровича, 1923 р. н., Свистун Юстини Михайлівни, 1924 р. н.

⁶ Зап. 26.08.2004 р. в с. Грабовець, Стрийського р-ну Львівської обл. від Когута Мирона Григоровича, 1932 р. н.

⁷ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака, Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Якуц Стефанії Григорівни, 1930 р. н.

Креденс, с. Бубнище, Долинський р-н

Креденс, с. Нижня Стинава, Стрийський р-н

[13, с. 310], смереки⁸. Довжина сягала приблизно 1,7—1,8 м, ширина — 1—1,2 м, висота спинок — 0,8—1,2 м. Ліжко складалося з двох побічних, конструктивно з'єднаних зі спинками, та з настелених упоперек бильцями на лиштви побічних. На опалубок клали соломку [13, с. 310], поверх стелили ткани «верету», клали подушку⁹ тощо.

«Бамбетлі» чи «бамбети» [4, с. 42] на Бойківщині увійшли у широкий вжиток у 20-х рр. ХХ ст. [9, с. 50], на Підгір'ї ж це відбулося дещо раніше — в останні десятиліття ХІХ ст. Бамбетлі виготовляли здебільшого майстри-столярі, рідше це робив сам господар. Вдень на них сиділи, вночі ж розкладали і використовували для сну¹⁰. Довжина бамбетля здебільшого сягала 1,8—2 м, ширина — 0,6—0,7 м, висота задніх ніжок зі спинкою — 0,85—0,9 м, висота до поверхні сидіння — 0,5—0,55 м, з підлокітниками — 0,65—0,7 м. Верхня частина бамбетля (на якій сиділи), знімалася, під нею була висувна шухляда, яку складали передня фасадна дошка і дві бічні, знизу її підтримували дві ніжки або ослін¹¹. Нерідко підлокітники та спинку оздоблювали різьбленням.

Над «пріче» чи над ліжком на міцних мотузках («на воросках»¹²) висіла колиска. З одного боку її зачіпляли за вбитий в стіну гак, а з іншого — до жердки, яку закріплювали над ліжком. Колиски були дерев'яні, прямокутної форми, інколи з дещо заокругленим дном¹³. Вже наприкінці першої половини ХХ ст. їх почали встановлювати на півдуги («на бігунки»¹⁴) для колисання на підлозі.

⁸ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Думич Василя Йосиповича, 1930 р. н.; Думич Ярослави Кузьмівни, 1937 р. н.

⁹ Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл. від Домчак Анни Степанівни, 1940 р. н.

¹⁰ Зап. 15.07.08 р., в с. Урич Сколівського р-ну Львівської обл. від Сенишин Юлії Федорівни, 1928 р. н.; Зап. 09.07.07 р. в с. Торчиновичі Старосамбірського р-ну Львівської обл. від Дашка Ярослава Васильовича, 1928 р. н.; Дашко Ярослави Іванівни, 1931 р. н.

¹¹ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Ключака Миколи Івановича, 1929 р. н.

¹² Зап. 10.08.09 р. в с. Лоп'янка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Кижми Михайла Михайловича, 1930 р. н.

¹³ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Якуц Стефанії Григорівни, 1930 р. н.

¹⁴ Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл. від Петрикан Євгенії Іванівни, 1927 р. н.

До найдавніших предметів традиційного інтер'єру дослідники відносять лаву [8, с. 283]. У хаті здебільшого було дві нерухомі лави — одна при фасадній стіні¹⁵, інша — при причілковій, а на покуті їх з'єднували між собою. Виготовляли їх із товстих колених і тесаних сокирою дощок, завтовшки 0,08—0,1 м, завширшки 0,45—0,55 м [11, с. 302]. Однаковою мірою зафіксовано свідчення про побутування нерухомих лав, врубаних у стіну, та рухомих на чотирьох невисоких ніжках. В інтер'єрі житла були наявні й менші, переносні лави («ослони»), основу яких складала вертикальна дошка, до якої знизу кріпилися ніжки (чотири гранчасті бруски, або дві паралельні дошки, з вирізами у нижній частині [17, с. 410]). На «ослонах» сиділи під час їжі, виконання певних робіт тощо. Як різновид фіксуємо й аналогічні менші стільчики («стольці»)¹⁶.

Стіл традиційно українці розміщували навпроти вхідних дверей, у куті [19, с. 570]. Він був прямокутної форми, зі смереки, дуба чи бука. У більш давньому варіанті стільниця знімалася, під нею була ніша («скриня»), яка використовувалася для зберігання харчових запасів, цінних речей тощо¹⁷. Вертикальні поверхні стола інколи оздоблювали різьбленням¹⁸. Дещо рідше фіксуємо згадки про столи з висувними шухлядами, ніжки в них внизу з'єднувались перекладиною¹⁹, довжина стільниці була близько 2 м²⁰. На Бойківщині у давніх, ще курних хатах, у масивній площині стільниці подекуди видовбували заглиблення у формі мисок, а підстілля прикрашали

Креденс, с. Спас, Рожнятівський р-н

вирізьбленими апотропеїчними знаками (різноманітними хрестами та розетами) [21, с. 84].

Зліва від вхідних дверей до стіни за допомогою металевих гаків кріпили мисник («полицю»)²¹, який складався з двох вертикальних дощок, з'єднаних 3—5 горизонтальними полицями. Його використовували для зберігання посуду, на верхній полиці розставляли декоративні, розмальовані тарелі. З часом з підвісного він трансформувався у варіант, коли полиці стоять на тумбі з дверцятами та внутрішньою полицею. Таким чином, у найбільш пізньому варіанті виник «креденс» — доволі громіздка шафа для посуду, де полиці були закриті дверцятами (суцільними дерев'яними чи зі склом, інколи вигадливо оздобленими кольоровим склом у вітражній техніці тощо), декорована різьбленням, з фігурним бароковим навершям.

Безпосередньо коло мисника чи в куті між вхідними дверима та піччю підвішували дерев'яну скриньку для зберігання солі («сільницю») прямокутної форми, часто декоровану художньою різьбою.

²¹ Зап. 29.07.09 р. в с. Підбуж Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Дикої Катерини Дмитрівни, 1939 р. н.

¹⁵ Зап. 10.07.07 р. в с. Торчиновичі Старосамбірського р-ну Львівської обл. від Деби Стефанії Михайлівни, 1932 р. н.

¹⁶ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Ключака Миколи Івановича, 1929 р. н.; Зап. 30.08.04 р. в с. Монастирець Стрийського р-ну Львівської обл. від Тучапського Мирона Васильовича, 1938 р. н.

¹⁷ Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл. від Конопки Петра Івановича, 1931 р. н.; Конопки Ольги Данилівни, 1933 р. н.; Зап. 07.07.05 р., в с. Передільниця Старосамбірського р-ну Львівської обл. від Пійло Степана Андрійовича, 1938 р. н.; Зап. 19.08.07 р. в с. Бабина Самбірського р-ну Львівської обл. від Миг Марії Василівни, 1932 р. н.

¹⁸ Зап. 04.08.09 р. в с. Орів Сколівського р-ну Львівської обл. від Романської Антоніни Миколаївни, 1929 р. н.

¹⁹ Зап. 09.07.08 р. в с. Підгородці Сколівського р-ну Львівської обл. від Богенчук Юлії Пилипівни, 1927 р. н.

²⁰ Зап. 15.07.08 р. в с. Урич Сколівського р-ну Львівської обл. від Ярош Марії Миколаївни, 1928 р. н.

Образ, с. Ямельниця, Сколівський р-н

Лямпя, с. Нижня Стинава, Стрийський р-н

Між піччю та дверима для зберігання ложок і т. п. часто прибивали «лижник». Він складався із двох перпендикулярно збитих, фігурно вирізаних дощечок, у горизонтальній було просвердлено отвори, куди застромляли ложки. Тут же, в куті коло печі, стояла кочерга, «пінна» лопата, коцюба, віник тощо.

Шафи для зберігання одягу увійшли в селянський побут порівняно пізно — наприкінці першої половини ХХ ст. [20, с. 671]. Вони були прямокутної форми, з двома дверцятами, з широкою шухлядою у нижній частині, більшість зафіксованих пам'яток відрізнялися пишним ампірним оздобленням дверцят та наверхів.

Над ліжком закріплювали «жердку» — жердину завдовжки 2—4,5 м, одним кінцем вона була конструктивно пов'язана зі стіною, а іншим — із вертикальною планкою, закріпленою до повали²². На жердку вішали щоденний одяг, до неї закріплювали «вороски» колиски тощо.

У житлах із «курною» системою опалення специфічним елементом облаштування внутрішнього простору були «греди» — дві довгі балки, вбиті паралельно поблизу стіни (на них зберігали деякі хатні речі, підсушували дрова тощо)²³.

На причілковій стіні, навіть у хатах найменш заможних селян, висіли ікони («образи»). Як правило, це були недорогі репродукції у дерев'яній рамі під склом. Здебільшого їх було доволі багато, часто вони займали цілу стіну, інколи висіли і в два ряди. «Образи» вішали на забиті в стіну цвяхи або ставили на спеціальну невелику довгу, вузьку полицю²⁴. Прикрашали їх «ружами» з паперу або лубу дерева²⁵, гілочками смереки²⁶ тощо. Зафіксовано свід-

²² Зап. 10.07.08 р. в с. Підгородці Сколівського р-ну Львівської обл. від Шисак Антоніни Андріївни, 1921 р. н.; Зап. 10.07.07 р. в с. Торгановичі Старосамбірського р-ну Львівської обл. від Стень Марії Михайлівни, 1913 р. н.

²³ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Думич Василя Йосиповича, 1930 р. н.; Думич Ярослави Кузьмівни, 1937 р. н.

²⁴ Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл. від Домчак Анни Степанівни, 1940 р. н.

²⁵ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Думич Василя Йосиповича, 1930 р. н.; Думич Ярослави Кузьмівни, 1937 р. н.; Зап. 04.07.07 р. в с. Ваньовичі Самбірського р-ну Львівської обл. від Троць Розалії Михайлівни, 1927 р. н.

²⁶ Зап. 10.08.09 р. в с. Лоп'янка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Кузьми Степана Івановича, 1924 р. н.

чення про те, що «...декотрі мали на стіні цісаря Франц Йосифа і його покровителів»²⁷.

Вдень світло до хати потрапляло через вікна — два у фасадній стіні, одне у причілковій. Під ними було встановлено лави, де виконувались різноманітні хатні роботи. Взимку та в темну пору доби курні та півкурні житла традиційно освітлювали «скіпами»²⁸ — відколеними від колоди трісками, найчастіше із сосни, бука чи ялиці, які при згорянні давали багато світла [12, с. 317], їх встановлювали на припічку. Також використовували каганці: глиняну посудинку, наповнену жиром, в якому вільно плавав гніт. Світла вони давали мало, чаділи, і у 1930—1940-х рр. їх поступово витіснили фабричні газові лампи («лямпи на нафту»)²⁹. Вони складалися з резервуара, заповненого газом, пальника (всередині був фіксатор і регулятор гноту), та лампового скла і були пристосовані для перенесення. В хаті їх розміщували на столі, припічку печі, підвішували до стелі тощо [15, с. 304, 305]. Також використовували дерев'яні або металеві ліхтарі промислового виробництва. Ліхтарі були прямокутної форми, із заскляними дверцятами та ручкою для перенесення. Всередині була свічка, каганець або маленька газова лампа [14, с. 314]. Доволі рідко з метою освітлення хати використовували воскові чи лоеві свічки.

До внутрішнього облаштування хати слід віднести різноманітні пристрої, поява яких мала сезонний характер. Наприклад, пристосування для сушіння фруктів («ліски»), що мали форму прямокутної рами, плетені з лози («як кошик»)³⁰. Їх заповнювали фруктами і підвішували під стелею над піччю³¹.

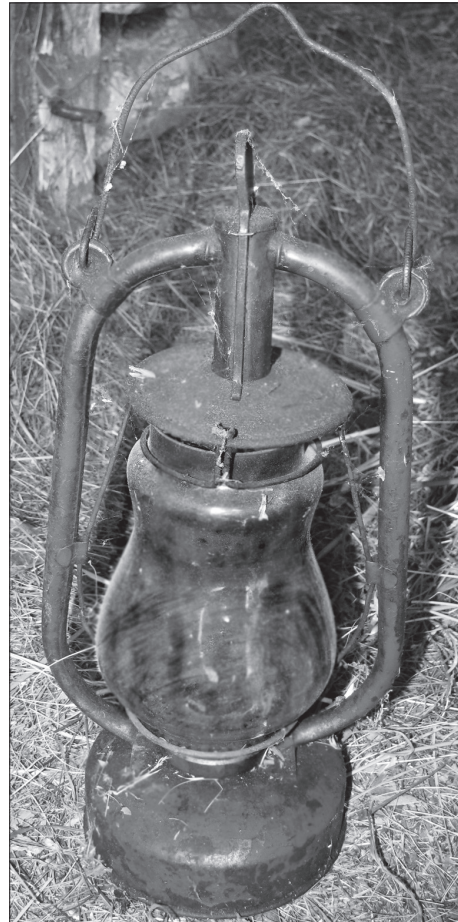
²⁷ Зап. 25.08.2004 р., в с. Дуліби Стрийського р-ну Львівської обл. від Свистуна Петра Петровича, 1923 р. н., Свистун Юстини Михайлівни, 1924 р. н.

²⁸ Зап. 10.08.09 р. в с. Лоп'янка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Кижми Михайла Михайловича, 1930 р. н.; Зап. 04.07.07 р. в с. Ваньовичі Самбірського р-ну Львівської обл. від Козьо Стефанії Степанівни, 1924 р. н.

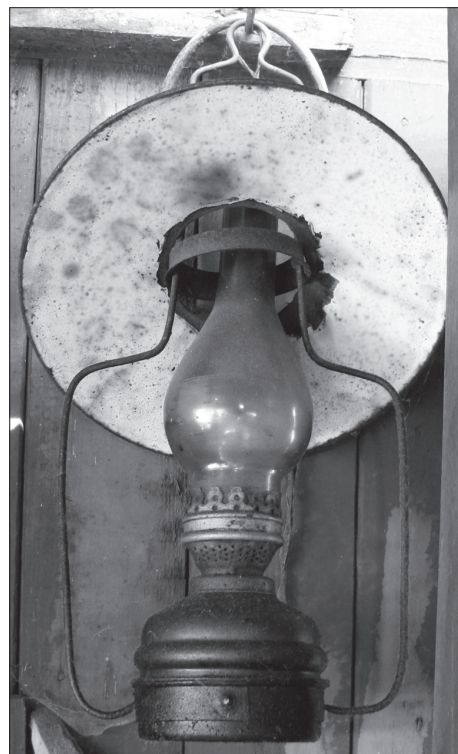
²⁹ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Ключака Миколи Івановича, 1929 р. н.; Зап. 19.08.07 р. в с. Бабина Самбірського р-ну Львівської обл. від Ванівської Стефанії Михайлівни, 1925 р. н.

³⁰ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Думич Василя Йосиповича, 1930 р. н.; Думич Ярослави Кузьмівни, 1937 р. н.

³¹ Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл. від Яворів Стефанії Матвіївни, 1926 р. н.

Лямпa, с. Ямельниця, Сколівський р-н

Лямпa, с. Нижня Стинава, Стрийський р-н

Куфер, с. Підгородці, Сколівський р-н

Куфер, с. Підгородці, Сколівський р-н

Куфер, с. Спас, Рожнятівський р-н

В зимовий період у житловій камері часто з'являлась прялка та ткацький верстат. Також взимку за особливо несприятливих погодних умов у житловій камері могли утримувати худобу — в ніші під піччю утримували курей³², до хати заносили новонароджених телят, ягнят тощо, а в особливо сильні морози в приміщення заводили корову та коня, в куті відгороджували місце для свині³³.

Варто загадати про внутрішнє облаштування двох інших приміщень, які найчастіше блокувалися з житлом — сіней та комори. На Бойківщині у менш заможних верств селян сіни нерідко виконували функцію стодоли (безпосередньо тут молотили збіжжя)³⁴, у той час як на Підгір'ї це була окрема камера, часто заблокована зі стайнею в окрему будівлю. У сінях найдовше набивали глиняну долівку («тік»). Двоє наскрізних дверей на двір у сінях створювали протяг під час молотьби³⁵; ними ж можна було вийти на інший бік обійстя, особливо актуальним це було у зімкнутих дворах (у «довгій хаті»), де господар таким чином міг швидко потрапити на інший її бік³⁶; вони ж пришвидшували екстрений вихід із будівлі людей під час пожежі, які траплялись доволі часто³⁷. Для зручності закидання сіна на горище (здебільшого тут не було стелі) стояла драбина, що вела на «під». Тут же стояли жорна³⁸, «скринька» — «на січку» для худоби³⁹, інколи на стінах було навішено кілька по-

³² Зап. 29.07.09 р. в с. Підбуж Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Кугівчака Йосипа Олексійовича, 1927 р. н.

³³ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Якуц Стефанії Григорівни, 1930 р. н.

³⁴ Зап. 10.08.09 р. в с. Спас Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Горан Анни Дмитрівни, 1931 р. н.

³⁵ Зап. 10.08.09 р. в с. Лоп'янка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Кузьми Степана Івановича, 1924 р. н.

³⁶ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Лехна Романа Максимовича, 1924 р. н. ; Зап. 19.08.07 р. в с. Бабина Самбірського р-ну Львівської обл. від Микей Ганни Михайлівни, 1936 р. н.

³⁷ Зап. 15.07.08 р. в с. Урич Сколівського р-ну Львівської обл. від Яроша Івана Івановича, 1929 р. н.; Зап. 19.08.07 р. в с. Бабина Самбірського р-ну Львівської обл. від Прощ Анни Дмитрівни, 1929 р. н.

³⁸ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Лехна Романа Максимовича, 1924 р. н.

³⁹ Зап. 10.08.09 р. в с. Лоп'янка Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. від Кижми Михайла Михайловича, 1930 р. н.

линь для зберігання необхідних речей⁴⁰, цебра і «коновки» для води⁴¹ тощо.

Комору використовували для зберігання харчових запасів, саме тут першочергово настеляли підлогу з дощок. Її інтер'єр складали полиці на стіні (на них зберігали мотки полотна, молокопродукти тощо)⁴², «жердка» для святкового одягу⁴³, бочки («кадовби») ⁴⁴ чи дерев'яні ящики («паки», «сусіки») ⁴⁵ для зберігання зерна, бочки з квашеною капустою тощо. У коморі також знаходилася «скриня» [18, с. 553, 554] чи «куфер», де зберігали святковий одяг, білизну, цінні речі тощо. «Скриню» здебільшого виготовляв сам господар, вона мала плоску кришку («віко») і нічим не оздоблювалася⁴⁶. «Куфер» натомість купували на базарі чи замовляли в місцевому майстра-столяра⁴⁷, він мав опукле «віко»⁴⁸, закривався на замок, нерідко його оббивали залізом, фарбували та прикрашали різьбленнями. У верхній частині часто була вузька довга (на всю ширину куфера) коробка, де зберігали дрібні та цінні речі. У міжвоєнний період у ньому давали придане («віно») нареченій⁴⁹. Часто, коли на господарстві було декілька «скаринь» і «куферів», які раніше належали мамі, бабусі тощо, їх, зрештою, починали використовувати для зберігання зерна та інших харчових продуктів. У коморі також могла знаходитися «яма»⁵⁰ для зберігання картоплі та інших коренеплодів. Такі «ями»

Замок, с. Нижня Стинава, Стрийський р-н

були прямокутної форми 1,5—2 м глибиною, з дерев'яною перегородкою, всередині їх обкладали каменем, а зверху закривали дерев'яною кришкою («віком»), яка при потребі підіймалася⁵¹.

Підсумовуючи, зазначимо, що незважаючи на приписи держави, для досліджуваних теренів характерним було доволі тривале побутування курної системи опалення. Проте разом із нею на початку XX ст. на Підгір'ї почала набувати масового поширення напівкурна система опалення, а в другій чверті XX ст. — «чиста» (коли дим через комин виходив назовні). Натомість на Бойківщині це відбувалося дещо пізніше, і наприкінці 1930-х рр., за свідченнями інформаторів, все ще домінували півкурні печі. Відповідно до вдосконалення системи опалення змінювався і інтер'єр традиційного житла. У побут підгір'ян швидше починають входити дерев'яні ліжка та бамбетлі, вигадливо оздоблені шафи, на зміну традиційним «полицям» прийшли креденси, а стіл-скриню заступив стіл на чотирьох з'єднаних між собою ніжках із висувною шухлядою. В інших елементах внутрішнього облаштування житла було доволі традиційним та відповідало загальноукраїнським традиціям, а різниця між бойківськими та підгір'янськими теренами простежується у темпах та хронології проникнення у традиційний побут прогресивних явищ, які на більш урбанізованій рівнині порівняно із гірськими районами швидше витісняють більш традиційні.

1. Бломквист Е.Э. Крестьянские постройки русских, украинцев и белорусов (поселения, жилища и хозяйственные строения) / Е.Э. Бломквист // Восточнославянский этнографический сборник. Очерки культуры русских, украинцев и

⁴⁰ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Ключака Миколи Івановича, 1929 р. н.

⁴¹ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Думич Василя Йосиповича, 1930 р. н.; Думич Ярослави Кузьмівни, 1937 р. н.

⁴² Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл. від Петрикан Євгенії Іванівни, 1927 р. н.

⁴³ Зап. 29.07.09 р. в с. Підбуж Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Кугівчака Йосипа Олексійовича, 1927 р. н.

⁴⁴ Зап. 15.07.08 р. в с. Урич Сколівського р-ну Львівської обл. від Сенишин Юлії Федорівни, 1928 р. н.

⁴⁵ Зап. 04.08.09 р. в с. Орів Сколівського р-ну Львівської обл. від Романської Антоніни Миколаївни, 1929 р. н.

⁴⁶ Зап. 28.07.09 р. в с. Сторона Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Думич Василя Йосиповича, 1930 р. н.; Думич Ярослави Кузьмівни, 1937 р. н.

⁴⁷ Зап. 29.07.09 р. в с. Підбуж Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Дикой Катерини Дмитрівни, 1939 р. н.

⁴⁸ Зап. 27.07.09 р. в с. Опака Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Якуц Стефанії Григорівни, 1930 р. н.

⁴⁹ Зап. 10.07.08 р. в с. Підгородді Сколівського р-ну Львівської обл. від Дорошевич Марії Василівни, 1925 р. н.

⁵⁰ Зап. 29.07.09 р. в с. Підбуж Дрогобицького р-ну Львівської обл. від Кугівчака Йосипа Олексійовича, 1927 р. н.

⁵¹ Зап. 04.07.09 р. в с. Нижня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл. від Яворів Стефанії Матвіївни, 1926 р. н.

- белорусовв XIX — нач. XX в. / отв. ред. С.А. Токарев. — М. : Акад наук СССР. Ин-т этнографии им. Н.Н. Миклухо-Маклая, 1956. — С. 3—485.
2. Вовк Хв. Етнографічні особливості українського народу / професор Хведір Вовк // Студії української етнографії та антропології. — К. : Мистецтво, 1995. — С. 39—218.
 3. Дяденко В. Традиція побілки житла / Володимир Дяденко // Народна творчість та етнографія. — 1971. — № 5. — С. 52—58.
 4. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич — К. : Наукова думка, 1984. — Ч. 1 : А—Н. — 497 с.; Ч. 2 : О—Я. — 517 с.
 5. Радович Р. Традиційне сільське житло Підгір'я кін. XIX — поч. XX ст. / Роман Радович // Народознавчі зошити. — 1995. — № 4. — С. 221—225.
 6. Сивак В. Інтер'єр народного житла Бойківщини (др. пол. XIX ст. — XX ст.) / Василь Сивак // Бойківщина. Історія та сучасність. — Львів, 1996. — С. 82—83.
 7. Сивак В. Інтер'єр поліського житла / Василь Сивак // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2003. — Вип. 3. В межиріччі Ужа і Тетерева. 1996. — С. 125—166.
 8. Сивак В. Інтер'єр житла. Традиційні меблі / В. Сивак, М. Сополита // Лемківщина: історико-етнографічне дослідження: у 2-х т. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1999. — Т. 1. Матеріальна культура. — С. 278—292.
 9. Сивак В. Бамбетель / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 50.
 10. Сивак В. Інтер'єр / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 246—247.
 11. Сивак В. Лава / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 302.
 12. Сивак В. Лампа гасова / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 304—305.
 13. Сивак В. Ліжко / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 310—311.
 14. Сивак В. Ліхтар / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 314.
 15. Сивак В. Лучина / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 317.
 16. Сивак В. Меблі / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 329.
 17. Сивак В. Ослін / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 410—411.
 18. Сивак В. Скриня / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 553—554.
 19. Сивак В. Стіл / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 570—571.
 20. Сивак В. Шафа / В. Сивак // Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. С. Павлюка. — Львів : Ін-т народознавства НАН України, 2007. — С. 671.
 21. Сілецький Р. Традиційне селянське житло українців Галичини XIX — початку XX ст. / Роман Сілецький // Галичина. Етнічна історія: тематичний збірник статей. — Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. — С. 80—103.

Tetiana Hoshchitska

ON FURNITURE OF TRADITIONAL DWELLINGS OF LATE XIX THROUGH THE FIRST HALF OF XX cc.

(After the field materials from borderlands of Boiko country and Pidhirya Subcarpathian Region)

In the article that has been based upon field materials gathered in the borderlands of Boiko country and Pidhirya area a system of decorative styling in traditional village dwellings is being described with analytical study on the range of conventional furniture in accordance with its functional predestination as well as some principles and logic of partition for the inner space of dwelled room, entrance passage and barn. Corresponding conclusions have been made as for mutual and differential features in habitual furniture of Boiko country and that of Pidhirya Region; the level of preservation in traditional phenomena and the tempo of progressive changes are being exposed.

Keywords: traditional culture, material culture, habitation, traditional furniture.

Татьяна Гощицкая

УБРАНСТВО ТРАДИЦИОННОГО ЖИЛИЩА КОНЦА XIX — ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ст. (на полевых материалах пограничья Бойковщины и Подгорья)

В статье на основе полевых материалов, собранных на пограничье Бойковщины и Подгорья, описано убранство традиционного сельского жилища. Дан анализ ассортимента традиционной мебели в соответствии ее с функциональным назначением, принципов и логики разделения внутреннего пространства жилой комнаты, сеней и амбара. Сделаны соответствующие выводы об общих и различных чертах традиционной мебели Бойковщины и Подгорья, об уровне сохранности традиционных и о темпах проникновения более прогрессивных явлений.

Ключевые слова: традиционная культура, материальная культура, жилище, традиционная мебель.